

ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Δρ. Μάνος Δανέζης
Επικουρος Καθηγητής
Πανεπιστημ. Αθηνών

Ένα από τα πιο ακατανόητα γεγονότα των τελευταίων διακοσίων χρόνων είναι η άκρατη λεηλασία της φύσης από τη μεριά του ανθρώπου κι αυτό ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη μορφή που πήρε και τους ιστορικούς παράγοντες που την προκάλεσαν. Σήμερα το σκάνδαλο της κοινωνίας αποκορυφώνεται μέσα από το σκάνδαλο της φύσης. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχουν πια όπως πιστεύαμε άλλοτε δύο ξεχωριστά θέματα: από τη μία το κοινωνικό πρόβλημα και από την άλλη οι σχέσεις μας με το περιβάλλον.

Η εξέλιξη του καπιταλισμού το σημάδεψε ανεξίτηλα. Γι' αυτό η οικολογική κρίση δεν είναι παρά μια όψη της κοινωνικής κρίσης, δηλαδή μια όψη του κοινωνικού συστήματος. Και αντίστροφα το κοινωνικό πρόβλημα «υλοποιείται» μέσω της καταστροφής της φύσης.

Μερικές πτυχές του προβλήματος

Τα υδάτινα αποθέματα θ' αρχίσουν παντού να εξαντλούνται εξ αιτίας της ηλιγγιώδους αύξησης της βιομηχανικής και αστικής κατανάλωσης. Επομένως οι αρδευτικές δυνατότητες για τις αγροτικές καλλιέργειες που αυξήθηκαν γρήγορα τους τελευταίους δύο αιώνες, δεν θα μπορούσαν να παρακαλουθήσουν το ρυθμό της αύξησης του πληθυσμού. Οι κλιματολογικές συνθήκες εποικίλαν πάντοτε και θα εξακολουθήσουν να ποικίλουν. Προς το παρόν είναι αρκετά ευνοϊκές, αλλά οι κίνδυνοι εκφυλισμού των κλιμάτων μέσω φυσικών μεταβολών είναι ήδη μεγαλύτεροι από ό,τι οι πιθανές βελτιώσεις. Οι κίνδυνοι αυτοί συνίστανται στην υπερβολική καύση ορυκτών καυσίμων, στην εξαπόλυση διοξειδίου του άνθρακα, στην αυξημένη ραδιενέργεια από τα πυρηνικά εργοστάσια, στο ραδιενεργό κρυπτόν, στην αύξηση των κοινορτιών. Τα οξείδια του αζώτου προσβάλλουν τα στρώματα όζοντος που μας προστατεύουν από τις υπερκίτρινες ακτίνες. Είμαστε μαθητευόμενοι μάγοι και δεν ανταλαμβάνουμε σε ποιά βαθμό εκφυλίζουμε τον πλανήτη μας! Δεν ξέρουμε ακόμα αν οι πρωτοφανείς ανομβρίες δεν επιδεινώθηκαν από ένα είδος μορφακού μύκητα που προέρχεται από το πετρέλαιο και σχηματίζει ένα επίστρωμα στις θαλάσσιες επιφάνειες. Το συμπέρασμα από το σύνολο αυτών των απειλών μας το περιέγραψε «η Λέσχη της Ρώμης». Θα είναι αναπόφευκτη η κατάρρευση του πολιτισμού μας, εφ' όσον συνεχίσουμε την κωρινή διπλή επέκταση, με τη δημογραφική έκρηξη και την εξάπλωση της βιομηχανίας με το σημερινό ρυθμό. «Πολιτισμοί, είσατε θνητοί» μας είχε πει ο Πάβ Βαλερύ, και ανόργες προειδοποιήσεις μας είχαν κάνει ο Ζιρωναύ στην «Τρελή του Σαγιό» και ο Βίκτορας Ουγκώ στους «Αθλιούς». Οι ποιητές είχαν διαμορφωθεί τον κίνδυνο πριν από τους επιστήμονες.

Οικολογία και Οικονομική Ανάπτυξη

Μέσον της καταστροφής του περιβάλλοντος υπήρξε η αλόγιστη σπατάλη των φυσικών πηγών και της ενέργειας από μέρους μιας βιομηχανικής κοινωνίας που στήριζε την ύπαρξή της στη φιλοσοφία του **άλογου κέρδους**.

Πραγματικά η αναζήτηση του κέρδους ή για να ακριβολογούμε η προτίμηση του άμεσου ποσοστού κέρδους είναι μια αρκετά φανερή αιτία για την υπερκατανάλωση των πηγών. Στην καπιταλιστική οικονομία ένα μελλοντικό εισόδημα κρίνεται σαν λιγότερο επιθυμητό από ένα άμεσο. Αυτή η άποψη αντανακλάται και αποτυγχάνεται με την πολιτική των επιτοκίων. Ο Αμερικανός

βιολόγος Γκάρντ - Άρντεν τονίζει επίσης αυτό που ονόμασε η τραγωδία των κοινόχρηστων πηγών: Όταν μια πηγή βρίσκεται στη διάθεση του οποιουδήποτε θέλει να την εκμεταλλευτεί (π.χ. ψάρια ωκεανών), τότε κανένας από αυτούς που την εκμεταλεύονται δεν έχει συμφέρον να κάνει συγκρατημένη εκμετάλευση, γιατί υπάρχει κίνδυνος να παρουσιαστεί ένας ανταγωνιστής του, που δεν θα αισθάνεται τους ίδιους ενδοιασμούς. Οι παράπρω οικονομικοί λόγοι ενισχύονται κι από την αντίθεση των μεγάλων καπιταλιστικών επιχειρήσεων προς τη διατήρηση των πηγών. Σύνθημά τους είναι «πέταγμα μετά τη χρήση» καμουφλάροντας τη δίψα τους για κέρδη με τη διαβεβαίωση ότι η σπατάλη είναι έμφυτη στην ανθρώπινη φύση.

Σ' όλα τα προηγούμενα προστίθεται η θρησκεία της «Αναπιτιξήζης» και η λατρεία της αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, χωρίς μελέτη των επιπτώσεων αυτής της ανάπτυξης. Δηλαδή, αντί ν' αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα της διανομής του προϊόντος, που είναι εξ' ορισμού το πρόβλημα της εξουσίας προσπαθούμε να ξεφύγουμε. Αντί όπως θα έπρεπε να μοιράσουμε με τον καλύτερο τρόπο τα κομμάτια «του γλυκίσματος» βρήκαμε σαν πιο απλό ν' αυξήσουμε την ποσότητά του.

Τελικά πρέπει να σημειώσουμε ότι η ιδεολογία της οικονομικής ανάπτυξης στάθηκε μέχρι σήμερα πολύ βολική προκειμένου να συγκαλύψει την επιθυμία κέρδους και εξουσίας, εφ' όσον τα πληρονεκτήματα εκμετάλευσης των φυσικών πηγών παραχωρήθηκαν ή παρατάθηκαν σχεδόν πάντα ανάλογα με το προσωπικό συμφέρον των καπιταλιστών και αν ανάλογα με το συμφέρον που παρουσιάζει για την οικονομία η αύξηση των επενδύσεων.

Οικολογία και Τεχνολογία

Αυτό όμως που δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας είναι η κατάχρηση των τεχνολογικών συστημάτων που στάθηκαν ο κύριος βοηθός της άλογης βιομηχανικής ανάπτυξης. Η τεχνολογία δεν καυτίζεται με την επιστήμη και την τεχνική, αλλά υλοποιεί μια τεχνική μέσα από μια εγκατάσταση ή μια μηχανή, έτσι αποτελεί έναν θεσμό στο βαθμό που περιλαμβάνει τις μηχανές και τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής που συνεπάγεται η χρήση τους. Έτσι είναι σχεδόν αδύνατον, να ξεχωρίσουμε μέσα στον όρο τεχνολογία το περιεχόμενο (που υποτίθεται ότι εξαρτάται από κοινωνικές σκοπιμότητες) και αυτό γιατί η τεχνολογία ενσαρκώνει ακριβώς τη σχέση ανάμεσα στις κοινωνικές δομές και την τεχνική.

Μια ανάπτυξη λοιπόν της τεχνολογίας που θα εξυπηρετεί τη λειτουργία συστημάτων προστασίας του περιβάλλοντος, πρέπει να εκφράζει όχι μια υψηλή τεχνική αλλά κύρια μια νέα οικονομικο-κοινωνική δομή που θα οδηγήσει σε δύο νέες κατευθύνσεις α) στην κριτική της βιομηχανικής κοινωνίας σε συνδιασμό με την κριτική των γραφειοκρατικών και ιεραρχικών δόξων και β) στην κριτική της τεχνολογίας στη σχέση με τις διάφορες μορφές διαίρεσης της εργασίας.

Για μια Σοσιαλιστική Οικολογία

Με βάση τα προηγούμενα είναι αρκετά προχωρημένο να συζητάμε για ορθολογιστική χρήση Φυσικών πηγών και ενέργειας χωρίς να έχουμε συμφωνήσει για την κοινωνική δομή που θα την προγραμματίσει ανεξάρτητα από κοινωνικούς συμβιβασμούς και σκοπιμότητες.

Σε μια τέτοια κοινωνία η αποκέντρωση πρέπει να είναι ένας από τους κύριους άξονες μαζί με την αυτοδιαχείριση, την αυτοδιακί-

ση, την ιδέα της συμμετοχής όλων στο σύνολο των αποφάσεων που τους ενδιαφέρουν. Όμως μη γελιώμαστε, όταν μιλάμε για συμμετοχή εννοούμε τη συμμετοχή του καθενός στις αποφάσεις μιας συνδικαίας, μιας Κοινότητας ή μιας επιχείρησης και όχι στη συμμετοχή που περιορίζεται σε ένα μικρό μερτικό των κερδών μερικών μεγάλων βιομηχανιών.

Η συνδιαχείριση, η αποκέντρωση, η αυτοδιαχείριση των μεγάλων επιχειρήσεων, η συμμετοχή στις αποφάσεις είναι γεγονότα που θα βάλουν φραγμό στην άλογη βιομηχανική δολοφονία του περιβάλλοντος.

Πρέπει να γίνει συνείδηση ότι δεν αρκεί πιά να οικολογηθούν τα πολιτικά κόμματα αλλά να πολιτικοποιηθούν οι οικολόγοι, γιατί τώρα το αντικείμενό τους δεν είναι πια η προστασία των πάρκων των εξοχικών κατοικιών, των πουλιών, αλλά η προστασία ολόκληρου του ανθρώπινου πολιτισμού.

Όμως η δημιουργία μιας νέας συνείδησης μιας νέας κοινωνίας προϋποθέτει την ύπαρξη ενός νέου είδους πολιτών με ανεπτυγμένη κοινωνική συνείδηση, δραστήριων και ικανών να διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

Για να γίνει αυτό απαιτείται ένα άλλο είδος εκπαίδευσης που δεν θα στοχεύει στην άμεση αναπαραγωγή ενός είδους πολιτών που ικανοποιούσε την καπιταλιστική τάξη πραγμάτων. Υπάρχει λοιπόν άμεση η ανάγκη ανάπτυξης μέσα στα σχολεία προγραμμάτων Περιβαλλοντικής - Κοινωνικής Εκπαίδευσης με στόχο την αλλαγή των εκπαιδευτικών συστημάτων. Όπως αναφέρεται και στην χάρτα του Βελιγραδίου (Οκτώβριος 1978) «... Η αναδιάρθρωση των εκπαιδευτικών συστημάτων είναι βασική προϋπόθεση για την εγκαθίδρυση μιας νέας ηθικής όσον αφορά την ανάπτυξη και την οικονομική τάξη. Οι κυβερνήσεις και οι πολιτικοί υπεύθυνοι προ-

ρούν να θεσμοθετούν αλλαγές, αλλά δεν θα είναι παρά λύσεις βραχυπρόθεσμες αν δεν δώσουμε στην παγκόσμια νεολαία μιας νέας ποιότητας εκπαίδευσης...».

Μιλάμε για εκπαιδευτικές αλλαγές, για αυτοδιαχείριση, για συμμετοχή, πρέπει να έγινε σαφές πως μιλάμε για μια Σοσιαλιστική Οικολογία που θα μας ζητάει μια αναθεώρηση των αντιλήψεών μας, της νοοτροπίας μας, των συνήθειών μας και των σχέσεων μας, που θα μας κάνει, που θα μας αναγκάσει να είμαστε περισσότερο παρά να έχουμε περισσότερα:

Μιλάμε για μια Σοσιαλιστική Οικολογία που πρέπει βήμα - βήμα να οικοδομήσουμε. Μια Σοσιαλιστική Οικολογία που θα μας επιτρέπει να επιζήσουμε. Ο δρόμος δεν είναι εύκολος. Ζητάει τη δική μας κατανόηση και συμμετοχή και ελπίζει στη βοήθεια όλου του λογικά σκεπτόμενου κόσμου.

Βιβλιογραφία

- «Μόνο μια Σοσιαλιστική Οικολογία» Ρενέ Ντυμόν Εκδόσεις Δωδώνη
- «Αυτοδιαχείριση το μέλλον του Σοσιαλισμού» Πιερ Ρόχινβαλον Εκδόσεις Ανδρομέδα
- «Οικολογία» Πιέρ Σαμουέλ Εκδόσεις Νεφέλη.
- «The tragedy of the Commons» Science τεύχος 13 Δεκ. 61.
- «Le choc du futur» A Toffler Demosé 1971 κεφ. 5.
- J Tabah, Bull Inst Nat d' études Demogr. Σεπτ. 1971.
- Περιοδικό Combat 11 Φλεβάρη 1972.
- Ε. Δανέζη: «Σοσιαλισμός και μεταβατική Οικονομία» εφ. Δημοκρατική Αριστερά 16 Φλεβάρη 88.